

Напівгрупа $IC(B_n)$

Теорема 6. Усі відношення Гріна на напівгрупі $IC(B_n)$ збігаються з відношенням рівності.

Доведення. Оскільки $IC(B_n)$ є піднапівгрупою $IF(B_n)$, то з рівностей (1) випливає, що кожен R -клас напівгрупи $IC(B_n)$ буде міститися в деякому R -класі напівгрупи $IF(B_n)$. Але тоді з теореми (1) випливає, що на напівгрупі $IC(B_n)$ R -відношення збігається з відношенням рівності. Аналогічно з теореми (2) випливає, що L -відношення також збігається з відношенням рівності. Для решти відношень Гріна твердження теореми випливає з рівностей $H = L \cap R$, $D = L \circ R$ і $J = D$.

Висновки

В роботі розглянуто відношення Гріна на трьох напівгрупах часткових ін'єктивних перетворень булеану: $IF(B_n)$, $IO(B_n)$ та $IC(B_n)$. Показано, що для напівгруп $IF(B_n)$ і $IC(B_n)$ усі відношення Гріна співпадають з відношенням рівності. Для відношень Гріна L , R і H на напівгрупі $IO(B_n)$ знайдено необхідні і достатні умови належності елементів до одного класу та встановлено необхідні умови належності елементів даної напівгрупи до одного D -класу.

1. Айзенштат А.Я. Определяющие соотношения полугруппы эндоморфизмов конечного линейно упорядоченного множества // Сиб. матем. ж. – 1962. – Т. 3, № 4. – С. 161-169.
2. Стронська Г.О. Напівгрупа стискаючих перетворень булеану скінченого множини // Вісник Київського університету. Серія: Фіз.-мат. науки. – 2006. – № 2. – С. 57-62.
3. Fernandes V.H. Semigroups of order-preserving mapping on a finite chain: a new class of divisors // Semigroup Forum. – 1997. – Vol. 54, № 2. – P. 230-236.
4. Fernandes V.H. The monoid of all injective order-preserving partial transformations on a finite chain // Semigroup Forum. – 2001. – № 62. – P. 178-204.
5. Ganyushkin O., Mazorchuk V. Classical Finite Transformation Semigroups. An Introduction. – Algebra and Applications. – London: Springer-Verlag, 2009. – № 9. – XII, 314 p.
6. Ganyushkin O., Mazorchuk V. On the Structure of IO_n // Semigroup Forum. – 2003. – № 66. – P. 455-483.
7. Howie J. Combinatorial and arithmetical aspects of the theory of transformation semigroups // Seminario do Centro de Álgebra, University of Lisbon. – 1992. – P. 1-14.
8. Laragji A., Umar A. Combinatorial results for semigroups of order-preserving partial transformations // J. Algebra. – 2004. – Vol. 278, № 1. – P. 342-359.
9. Pin J. Variétés de langages formels. – Paris: Masson, 1984. – 160 p.
10. Stronska A. Nilpotent subsemigroups of a semigroup of order-decreasing transformations of a rooted tree // Algebra and Discrete Mathematics. – 2006. – № 4. – P. 126-140.

Надійшла до редколегії 31.10.11

УДК 512.552

Т. Журавльова, асп.

ТОЧНА ПОСЛІДОВНІСТЬ МОДУЛІВ І ГОМОМОРФІЗМІВ НАД ЧЕРЕПИЧНИМ ПОРЯДКОМ

Побудована точна послідовність модулів над черепичним порядком. Описані ядра цієї послідовності.

The exact sequence of modules over tiled order has been built. Kernels of this sequence are described.

1. Вступ

Нехай A – кільце, M – правий A -модуль. Для довільних A -під модулів X_1, X_2 модуля M існує коротка точна послідовність $0 \rightarrow X_1 \cap X_2 \rightarrow X_1 \oplus X_2 \rightarrow X_1 + X_2 \rightarrow 0$.

В [4] Jansen W. і Odenthal C. для обчислення глобальної розмірності черепичного порядку використовували коротку точну послідовність з трьома незвідними модулями, а Sakai Y. в [1] отримав точну послідовність $0 \rightarrow X_1 \cap X_2 \cap X_3 \rightarrow (X_1 \cap X_2) \oplus (X_2 \cap X_3) \oplus (X_1 \cap X_3) \rightarrow X_1 \oplus X_2 \oplus X_3 \rightarrow X_1 + X_2 + X_3 \rightarrow 0$ і в окремих випад-

ках знайшов ядро ψ точної послідовності $\bigoplus_{i=1}^m (X_i \cap X_{i-1}) \xrightarrow{\psi} \bigoplus_{i=1}^m X_i \rightarrow \sum_{i=1}^m X_i \rightarrow 0$.

У даній статті ми поширюємо точну послідовність для більшої кількості незвідних модулів над черепичним порядком.

2. Необхідні теоретичні відомості

Означення 1. Модуль M називається дистрибутивним, якщо для довільних його підмодулів K, L, N справедлива рівність $K \cap (L + N) = K \cap L + K \cap N$.

Очевидно, що підмодуль та фактор-модуль дистрибутивного модуля є дистрибутивним. Модуль називається напівдистрибутивним, якщо він є прямою сумою дистрибутивних модулів. Кільце A називається напівдистрибутивним справа (зліва), якщо правий (лівий) регулярний модуль A_A ($_AA$) є напівдистрибутивним. Напівдистрибутивне справа та зліва кільце називається напівдистрибутивним.

Очевидно, що кожний ланцюговий модуль є дистрибутивним модулем та кожний напівланцюговий модуль є напівдистрибутивним модулем.

Означення 2. Кільце ендоморфізмів нерозкладного проективного модуля над напівдосконалим кільцем називається головним кільцем ендоморфізмів.

Ми будемо писати $SPSD$ -кільце A для напівдосконалого напівдистрибутивного кільця A .

Означення 3. Кільце A називається напівмаксимальним, якщо воно є напівдосконалим напівпервинним нетеровим кільцем таким, що для довільного локального ідемпотента $e \in A$ кільце eAe є дискретно нормованим кільцем (не обов'язково комутативним), тобто всі головні кільца ендоморфізмів кільця A є дискретно нормованими кільцями.

Твердження 1. [2] Напівмаксимальне кільце є прямим добутком скінченого числа первинних напівмаксимальних кілець.

Теорема 1. [2] Наступні умови для напівдосконалого напівпервинного нетерового справа кільця A еквівалентні:

- (а) кільце A – напівдистрибутивне;

(b) кільце A є прямим добутком напівпростого артінового кільца та напівмаксимального кільца.

Теорема 2. [2] Кожне напівмаксимальне кільце ізоморфне скінченному прямому добутку первинних кілець наступного вигляду

$$A = \begin{pmatrix} \varnothing & \pi^{\alpha_{12}}\varnothing & \dots & \pi^{\alpha_{1n}}\varnothing \\ \pi^{\alpha_{21}}\varnothing & \varnothing & \dots & \pi^{\alpha_{2n}}\varnothing \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \pi^{\alpha_{n1}}\varnothing & \pi^{\alpha_{n2}}\varnothing & \dots & \varnothing \end{pmatrix}, \text{ де } n \geq 1, \varnothing - \text{дискретно нормоване кільце з простим елементом } \pi,$$

α_{ij} – цілі раціональні числа такі, що $\alpha_{ij} + \alpha_{jk} \geq \alpha_{ik}$ для всіх i, j, k та $\alpha_{ii} = 0$ для всіх i .

Означення 4. Первинне напівмаксимальне кільце називається черепичним порядком.

З теорем 1 та 2 отримуємо, що черепичний порядок – це первинне нетерове справа $SPSD$ -кільце з ненульовим радикалом Джекобсона.

Позначимо через $M_n(B)$ кільце всіх $n \times n$ матриць над кільцем B .

Означення 5. Цілочисельна матриця $\varepsilon = (\alpha_{ij}) \in M_n(\mathbb{Z})$ називається

- матрицею показників, якщо ε – матриця показників і $\alpha_{ij} + \alpha_{jk} \geq \alpha_{ik}$ та $\alpha_{ii} = 0$ для всіх i, j, k ;
- зведеною матрицею показників, якщо $\alpha_{ij} + \alpha_{ji} > 0$ для всіх $i, j, i \neq j$.

Ми використовуємо наступне позначення: $A = \{\varnothing, \varepsilon(A)\}$, де $\varepsilon(A) = (\alpha_{ij})$ – матриця показників кільця A , тобто

$$A = \sum_{i,j=1}^n e_{ij}\pi^{\alpha_{ij}}\varnothing, \text{ де } e_{ij} \text{ – матричні одиниці. Якщо черепичний порядок зведенний, тобто } A/R(A) \text{ є прямим добутком}$$

тіл, то $\alpha_{ij} + \alpha_{ji} > 0$ при $i \neq j$, тобто матриця показників $\varepsilon(A)$ є зведенюю. Тут $R(A)$ – радикал Джекобсона кільця A .

Черепичний порядок A має класичне кільце часток $Q = M_n(D)$, де D – класичне тіло часток дискретно нормованого кільця $\varnothing$.

Означення 6. Нехай A – черепичний порядок. Правою (лівою) A -граткою називається правий (лівий) A -модуль, який є скінченнопородженим вільним $\varnothing$ -модулем.

Зокрема, всі скінченнопороджені проективні A -модулі є A -гратками.

Серед всіх A -граток виділяються так звані незвідні A -гратки, тобто A -гратки, які містяться у простому правому (лівому) Q -модулі U (відповідно V). Ці гратки утворюють частково впорядковану множину $S_r(A)$ (відповідно $S_l(A)$) відносно включення. Будь-яка права (відповідно ліва) незвідна A -гратка M (відповідно N), яка лежить в U (відповідно в V), є A -модулем з $\varnothing$ -базисом $(\pi^{\alpha_1}e_1, \dots, \pi^{\alpha_n}e_n)$, причому

$$\begin{cases} \alpha_i + \alpha_{ij} \geq \alpha_j, (\alpha_1, \dots, \alpha_n) \in S_r(A) \\ \alpha_j + \alpha_{ij} \geq \alpha_i, (\alpha_1, \dots, \alpha_n)^T \in S_l(A) \end{cases}, \quad (1)$$

де літера T означає операцію транспонування.

Для наших цілей досить розглянути зведений черепичний порядок A . У цьому випадку елементи $S_r(A)$ ($S_l(A)$) знаходяться в біективній відповідності з цілочисельними рядками векторів $\vec{a} = (\alpha_1, \dots, \alpha_n)$ (стовпчиками векторів $\vec{a}^T = (\alpha_1, \dots, \alpha_n)^T$), де $\vec{a}$ і $\vec{a}^T$ задовольняють умови (1). Ми будемо записувати $\varepsilon(M) = (\alpha_1, \dots, \alpha_n)$ або $M = (\alpha_1, \dots, \alpha_n)$, якщо $M \in S_r(A)$.

Нехай $\vec{b} = (\beta_1, \dots, \beta_n)$. Відношення порядку $\vec{a} \prec \vec{b}$ в $S_r(A)$ визначається наступним чином: $\vec{a} \prec \vec{b} \Leftrightarrow \alpha_i \geq \beta_i$ для $i = 1, \dots, n$.

Оскільки кільце A є напівдистрибутивним, то $S_r(A)$ та $S_l(A)$ є дистрибутивними гратками відносно додавання та перетину.

Твердження 2. [5] Нехай Λ – черепичний порядок, M – незвідний і непроективний Λ -модуль, X – максимальний підмодуль модуля M . Тоді існує проективний підмодуль M' , який не є підмодулем X .

Твердження 3. [5] Нехай $X_1, \dots, X_s$ – всі максимальні підмодулі незвідного і не проективного Λ -модуля M з $\varepsilon(M) = (\alpha_1, \dots, \alpha_n)$ та $\varepsilon(X_i) = \varepsilon(M) + e_{ij}$, де $e_k = (\underbrace{0, \dots, 0}_{k-1}, 1, 0, \dots, 0)$. Тоді $P(M) = \bigoplus_{i=1}^s \pi^{\alpha_{ji}} P_{ji}$ та $M = \sum_{i=1}^s \pi^{\alpha_{ji}} P_{ji}$.

Лема 1. [5] Нехай M_1, M_2, M_3 – підмодулі дистрибутивного модуля M та $\varphi: M_1 \oplus M_2 \oplus M_3 \rightarrow M_1 + M_2 + M_3$ – епіморфізм прямої суми незвідних модулів на їх суму, визначений за правилом: $(x_1, x_2, x_3) \mapsto x_1 + x_2 + x_3$. Тоді $\ker \varphi = \{(m_{12} - m_{31}, m_{23} - m_{12}, m_{31} - m_{23}) \mid m_{12} \in M_1 \cap M_2, m_{23} \in M_2 \cap M_3, m_{31} \in M_3 \cap M_1\}$.

Теорема 3. [5] Нехай $M_1, \dots, M_n$ – підмодулі дистрибутивного модуля $M = \sum_{i=1}^n M_i$ та епіморфізм $\varphi : \bigoplus_{i=1}^n M_i \mapsto M$

діє за правилом $\varphi(m_1, \dots, m_n) = m_1 + \dots + m_n$. Тоді $\ker \varphi = \left\{ (y_1, \dots, y_n) \mid y_i = \sum_{j \neq i} m_{ij}, m_{ij} = -m_{ji} \in M_i \cap M_j \right\}$.

Наслідок 1. [5] Нехай M – незвідний Λ -модуль і $P(M) = \bigoplus_{i=1}^s \pi^{\alpha_{ji}} P_{ji}$, $M = \sum_{i=1}^s \pi^{\alpha_{ji}} P_{ji}$. Тоді ядро епіморфізму $\varphi : P(M) \mapsto M$ має вигляд $\ker \varphi = \left\{ (y_1, \dots, y_n) \mid y_i = \sum_{k \neq i} m_{ik}, m_{ik} = -m_{ki} \in \pi^{\alpha_{ji}} P_{ji} \cap \pi^{\alpha_{jk}} P_{jk} \right\}$.

3. Основні результати

Ядро K як підмодуль в $\bigoplus_{i=1}^n M_i$ можна формально записати у вигляді $K = \sum_{i < j} M_i \cap M_j (e_i - e_j)$, де

$$e_k = (\underbrace{0, \dots, 0}_{k-1}, 1, 0, \dots, 0).$$

За теоремою 3 розв'язки рівняння $m_1 + m_2 + \dots + m_n = 0$ подаються у вигляді: $m_1 = m_{12} + m_{13} + \dots + m_{1n}$, $m_2 = -m_{12} + m_{23} + \dots + m_{2n}$, ... $m_k = -m_{1k} - m_{2k} - \dots - m_{(k-1)k} + m_{kk+1} + \dots + m_{kn}$, ... $m_n = -m_{1n} - m_{2n} - \dots - m_{(n-1)n}$.

Тоді $(y_1, \dots, y_n) = (m_{12} + m_{13} + \dots + m_{1n}, -m_{12} + m_{23} + \dots + m_{2n}, \dots, -m_{1n} - m_{2n} - \dots - m_{(n-1)n}) = (m_{12}, -m_{12}, 0, \dots, 0) + (m_{13}, 0, -m_{13}, 0, \dots, 0) + \dots + (m_{1n}, 0, \dots, 0, -m_{1n}) + (0, m_{23}, -m_{23}, 0, \dots, 0) + \dots + (0, \dots, 0, m_{n-1n}, -m_{n-1n})$.

Нехай $e_i = (0, \dots, 0, 1, 0, \dots, 0) \in Z^n$. Покладемо $m_{e_i} = (0, \dots, 0, m, 0, \dots, 0)$. Тоді $(y_1, \dots, y_n) = m_{12}(e_1 - e_2) + m_{13}(e_1 - e_3) + \dots + m_{1n}(e_1 - e_n) + m_{23}(e_2 - e_3) + \dots + m_{n-1n}(e_{n-1} - e_n) = \sum_{1 \leq i < j \leq n} m_{ij}(e_i - e_j)$.

Тому $\ker \varphi = \sum_{1 \leq i < j \leq n} (M_i \cap M_j)(e_i - e_j)$.

Нехай $M_{ij} = M_i \cap M_j$. Задамо на множині $\{M_{12}, M_{13}, \dots, M_{1n}, M_{23}, \dots, M_{n-1n}\}$ відношення порядку наступним чином: $M_{ij} \leq M_{kl}$ тоді і тільки тоді, коли $j < l$ або $i \leq k$, $j = l$.

Розглянемо епіморфізм $\psi : \bigoplus_{i < j} M_{ij} \rightarrow \ker \varphi$, що діє за правилом $\psi(m_{12}, m_{13}, m_{23}, \dots, m_{n-1n}) = m_{12}(e_1 - e_2) + m_{13}(e_1 - e_3) + m_{23}(e_2 - e_3) + \dots + m_{n-1n}(e_{n-1} - e_n)$.

Оскільки $\psi(m_{12}, m_{13}, m_{23}, \dots, m_{n-1n}) = (m_{12} + m_{13} + \dots + m_{1n}, -m_{12} + m_{23} + \dots + m_{2n}, \dots, -m_{1n} - m_{2n} - \dots - m_{n-1n})$, то його зручно записати формально у вигляді $\psi(m_{12}, \dots, m_{n-1n}) = (m_{12}, \dots, m_{n-1n}) \cdot A$, де $A = (a_{ij}) - (C_n^2 \times n)$ матриця, $a_{ij} \in \{-1, 0, 1\}$.

Наприклад, при $n = 3$: $M_{12} < M_{13} < M_{23}$ і $\psi(m_{12}, m_{13}, m_{23}) = (m_{12}, m_{13}, m_{23}) \cdot \begin{pmatrix} 1 & -1 & 0 \\ 1 & 0 & -1 \\ 0 & 1 & -1 \end{pmatrix}$.

При такому записі $\ker \varphi = im\psi = (M_{12}, M_{13}, M_{23}, \dots, M_{n-1n}) \cdot A$ або $\ker \varphi = \bigoplus_{i < j} M_{ij} \cdot A$.

Позначимо $M_{i_1} \cap M_{i_2} \cap \dots \cap M_{i_k} = M_{i_1 i_2 \dots i_k}$. На множині $\{M_{i_1 i_2 \dots i_k} \mid 1 \leq i_1 < i_2 < \dots < i_k \leq n\}$, задамо відношення порядку індуктивно: $M_{i_1 \dots i_k} \leq M_{j_1 \dots j_k}$ тоді і тільки тоді, коли або $i_k < j_k$ або $i_k = j_k$, $M_{i_1 \dots i_{k-1}} \leq M_{j_1 \dots j_{k-1}}$.

Позначимо через $m_{i_1, \dots, i_k}$ елемент з $M_{i_1} \cap M_{i_2} \cap \dots \cap M_{i_k}$. Якщо $i_1 < \dots < i_k$, то цей елемент будемо позначити через $m_{i_1 \dots i_k}$.

Теорема 4. Для довільних підмодулів $M_1, \dots, M_n$ дистрибутивного модуля M справедлива точна послідовність модулів і гомоморфізмів $0 \rightarrow \bigcap_{i=1}^n M_i \rightarrow \bigoplus_{k=1}^n \left(\bigcap_{i \neq k} M_i \right) \xrightarrow{f_{n-1}} \dots \xrightarrow{f_{k+1}} \bigoplus_{i_1 < \dots < i_k} \left(M_{i_1} \cap M_{i_2} \cap \dots \cap M_{i_k} \right) \xrightarrow{f_k} \dots$

$$\xrightarrow{f_3} \bigoplus_{i < j} (M_i \cap M_j) \xrightarrow{f_2} \bigoplus_{i=1}^n M_i \xrightarrow{f_1} \sum_{i=1}^n M_i \rightarrow 0.$$

Доведення. Для доведення теореми нам достатньо довести точність коротких точних послідовностей $0 \rightarrow K_2 \rightarrow \bigoplus_{i=1}^n M_i \xrightarrow{f_1} \sum_{i=1}^n M_i \rightarrow 0$, $0 \rightarrow K_{m+1} \rightarrow \bigoplus_{i_1 < \dots < i_m} (M_{i_1} \cap M_{i_2} \cap \dots \cap M_{i_m}) \xrightarrow{f_m} K_m \rightarrow 0$, $2 \leq m < n-1$,

$$0 \rightarrow K_n \rightarrow \bigoplus_k (\bigcap_{i \neq k} M_i) \xrightarrow{f_{n-1}} K_{n-1} \rightarrow 0, \text{ де } K_m = \ker f_{m-1}, K_n = \ker f_{n-1} = \bigcap_{i=1}^n M_i.$$

Лема 2. Ядра $K_m^{(n)}$, $2 \leq m \leq n-1$, виражаються тільки через модулі $M_{i_1} \cap M_{i_2} \cap \dots \cap M_{i_m}$, тобто $K_m^{(n)} = \overline{M_m^{(n)}} \cdot A_m^{(n)}$, де $\overline{M_m^{(n)}}$ – вектор-рядок, елементами якого є модулі $M_{i_1 i_2 \dots i_m}$, записані у порядку зростання,

$$A_m^{(n)} = (a_{ij}) - C_n^m \times C_n^{m-1} \text{ – матриця, } a_{ij} \in \{-1, 0, 1\}. \text{ Більше того, } A_m^{(n)} = \begin{pmatrix} A_m^{(n-1)} & 0 \\ (-1)^m E & A_{m-1}^{(n-1)} \end{pmatrix}, \quad m \leq n-1.$$

$$\text{Доведення.} \text{ Доведемо спочатку індукцією за } n, \text{ що } K_3^n = \overline{M_3^{(n)}} \cdot A_3^{(n)} \text{ та } A_3^{(n)} = \begin{pmatrix} A_3^{(n-1)} & 0 \\ -E & A_2^{(n-1)} \end{pmatrix}.$$

База індукції $n = 4$. Маємо

$$K_2^{(4)} = (M_1 \cap M_2)(e_1 - e_2) + (M_1 \cap M_3)(e_1 - e_3) + (M_1 \cap M_4)(e_1 - e_4) + (M_2 \cap M_3)(e_2 - e_3) + (M_2 \cap M_4)(e_2 - e_4) + (M_3 \cap M_4)(e_3 - e_4) = (M_{12}, M_{13}, M_{23}, M_{14}, M_{24}, M_{34}) \cdot \begin{pmatrix} 1 & -1 & 0 & 0 \\ 1 & 0 & -1 & 0 \\ 0 & 1 & -1 & 0 \\ 1 & 0 & 0 & -1 \\ 0 & 1 & 0 & -1 \\ 0 & 0 & 0 & -1 \end{pmatrix} = \overline{M_2} \cdot A_2^{(4)}.$$

Епіморфізм φ в точній послідовності $0 \rightarrow K_3^{(4)} \rightarrow M_{12} \oplus M_{13} \oplus M_{23} \oplus M_{14} \oplus M_{24} \oplus M_{34} \xrightarrow{\varphi} K_2^{(4)} \rightarrow 0$ діє за правилом

$$\begin{aligned} \varphi(m_{12}, m_{13}, m_{23}, m_{14}, m_{24}, m_{34}) &= (m_{12}, m_{13}, m_{23}, m_{14}, m_{24}, m_{34}) \cdot A_2^{(4)} = \\ &= (m_{12} + m_{13} + m_{14}, -m_{12} + m_{23} + m_{24}, -m_{13} - m_{23} + m_{34}, -m_{14} - m_{24} - m_{34}). \end{aligned}$$

Тому $K_3^{(4)} = \ker \varphi$ є розв'язком системи $(m_{12}, m_{13}, m_{23}, m_{14}, m_{24}, m_{34}) \cdot A_2^{(4)} = 0$.

Останнє рівняння системи $-m_{14} - m_{24} - m_{34} = 0$ має розв'язок $m_{14} = m_{14,24} + m_{14,34} = 0$, $m_{24} = -m_{14,24} + m_{24,34} = 0$, $m_{34} = -m_{14,34} - m_{24,34} = 0$, де $m_{ij,kl} \in M_{ij} \cap M_{kl}$.

Тоді система перших трьох рівнянь набуває вигляду

$$m_{12} + m_{13} + (m_{14,24} + m_{14,34}) = 0, \quad -m_{12} + m_{23} + (-m_{14,24} + m_{24,34}) = 0, \quad -m_{13} - m_{23} + (-m_{14,34} - m_{24,34}) = 0.$$

Позначимо $\tilde{m}_{12} = m_{12} + m_{14,24}$, $\tilde{m}_{24} = m_{13} + m_{14,34}$, $\tilde{m}_{23} = m_{23} + m_{24,34}$. Оскільки $m_{ij,kl} \in M_{ij} \cap M_{kl} \subset M_{ik}$, то $\tilde{m}_{ik} \in M_{ik}$. Отримали систему $\tilde{m}_{12} + \tilde{m}_{13} = 0$, $-\tilde{m}_{12} + \tilde{m}_{23} = 0$, $-\tilde{m}_{13} - \tilde{m}_{23} = 0$.

Звідси $\tilde{m}_{12} = -\tilde{m}_{13} = \tilde{m}_{23} = m_{123} \in M_1 \cap M_2 \cap M_3$. Тоді

$$\begin{aligned} m_{12} &= \tilde{m}_{12} - m_{14,24} = m_{123} - m_{124}, \quad m_{13} = \tilde{m}_{13} - m_{14,34} = -m_{123} - m_{134}, \\ m_{23} &= \tilde{m}_{23} - m_{24,34} = m_{123} - m_{234}, \quad m_{14} = m_{14,24} + m_{14,34} = m_{124} + m_{134}, \\ m_{24} &= -m_{14,24} + m_{24,34} = -m_{124} + m_{234}, \quad m_{34} = -m_{14,34} - m_{24,34} = -m_{134} - m_{234} \end{aligned}$$

або $(m_{12}, m_{13}, m_{23}, m_{14}, m_{24}, m_{34}) = (m_{123}, m_{124}, m_{134}, m_{234}) \cdot \begin{pmatrix} 1 & -1 & 0 & 0 & 0 \\ 1 & 0 & 0 & 1 & -1 \\ 0 & -1 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & -10 & 1 & -1 \end{pmatrix}$.

Отже, маємо: $K_3^{(4)} = (M_{123}, M_{124}, M_{134}, M_{234}) \cdot A_3^{(4)}$, де $A_3^{(4)} = \begin{pmatrix} A_3^3 & 0 \\ -E & A_2^3 \end{pmatrix}$.

Припустимо, що $K_3^{(n)} = M_3^{(n)} \cdot A_3^{(n)}$ і $A_3^{(n)} = \begin{pmatrix} A_3^{(n-1)} & 0 \\ -E & A_2^{(n-1)} \end{pmatrix}$. Оскільки $K_2^{(n+1)} = \sum_{1 \leq i < j \leq n+1} M_{ij}(e_i - e_j) = \sum_{i < j \leq n} M_{ij}(e_i - e_j) + \sum_{i \leq n} M_{in+1}(e_i - e_{n+1})$, то $A_2^{(n+1)} = \begin{pmatrix} A_2^{(n)} & 0 \\ -E & -U \end{pmatrix}$, де $U = (1, 1, \dots, 1)^T$.

Нехай $K_3^{(n+1)}$ – ядро епіморфізму $\theta: \bigoplus_{i < j} M_{ij} \rightarrow K_2^{(n+1)}$, де $K_2^{(n+1)} = \bar{M}_2^{(n+1)} A_2^{(n+1)}$.

Позначимо $\bar{M}_2^{(n+1)} = (\bar{M}_2^{(n)}, \bar{M}_2^{[n+1]})$, де $\bar{M}_2^{(n)} = (M_{12}, M_{13}, M_{23}, \dots, M_{n-1n}), \bar{M}_2^{[n+1]} = (M_{1n+1}, M_{2n+1}, \dots, M_{nn+1})$.

Для знаходження $K_3^{(n+1)}$ маємо систему $\bar{m}_2 A_2^{(n+1)} = 0$, де $\bar{m} \in M_2^{(n+1)}, \bar{m} = (\bar{m}_2^{(n)}, \bar{m}_2^{[n+1]})$. З урахуванням блочного вигляду $A_2^{(n+1)}$ отримуємо $(\bar{m}_2^{(n)}, \bar{m}_2^{[n+1]}) \cdot \begin{pmatrix} A_2^{(n)} & 0 \\ -E & -U \end{pmatrix} = 0$ або $\bar{m}_2^{(n)} A_2^{(n+1)} + \bar{m}_2^{[n+1]} E = 0, -\bar{m}_2^{[n+1]} U = 0$.

Розглянемо останнє рівняння $m_{1n+1} + m_{2n+1} + \dots + m_{nn+1} = 0$. Розв'язки цього рівняння утворюють ядро епіморфіз-

му $\psi: \bigoplus_{i=1}^n \rightarrow \sum_{i=1}^n M_{in+1}$. Тому $\ker \psi = K_2^{(n)} = \bigoplus_{i < j} (M_{in+1} \cap M_{jn+1}) A_2^{(n)} = \bigoplus_{i < j \leq n} M_{ijn+1} A_2^{(n)}$. Тоді $\bar{m}_2^{[n+1]} = \bar{m}_3^{[n+1]} A_2^{(n)}$.

Система $\bar{m}_2^{(n)} A_2^{(n)} + \bar{m}_2^{[n+1]} E = 0$ набуває вигляду $\bar{m}_2^{(n)} A_2^{(n)} + \bar{m}_3^{[n+1]} A_2^{(n)} E = 0$ або $(\bar{m}_2^{(n)} + \bar{m}_3^{[n+1]}) A_2^{(n)} = 0$.

Позначимо $m_{ij} + m_{ijn+1} = \tilde{m}_{ij} \in M_{ij}$. Тоді $\bar{m}_2^{(n)} + \bar{m}_3^{[n+1]} = \tilde{m}_2^{(n)} = (\tilde{m}_{12}, \tilde{m}_{13}, \tilde{m}_{23}, \dots, \tilde{m}_{n-1n})$. Отримаємо $\tilde{m}_2^{(n)} A_2^{(n)} = 0$. За припущенням індукції $\tilde{m}_2^{(n)} = \bar{m}_3^{(n)} \cdot A_3^{(n)}$. Тому $\bar{m}_2^{(n)} = \bar{m}_3^{(n)} \cdot A_3^{(n)} - \bar{m}_3^{[n+1]}$.

Таким чином, $(\bar{m}_2^{(n)}, \bar{m}_2^{[n+1]}) = (\bar{m}_3^{(n)}, \bar{m}_3^{[n+1]}) \cdot \begin{pmatrix} A_3^{(n)} & 0 \\ -E & A_2^{(n)} \end{pmatrix} = 0$ і тому $A_3^{(n+1)} = \begin{pmatrix} A_3^{(n)} & 0 \\ -E & A_2^{(n)} \end{pmatrix} = 0$.

Доведемо тепер індукцією за t , що $K_t^{(n)} = \bar{M}_t^n \cdot A_t^{(n)}$, де $A_t^{(n)} = \begin{pmatrix} A_t^{(n-1)} & 0 \\ (-1)^t E & A_{t-1}^{(n-1)} \end{pmatrix}$.

База індукції $t = 3$ вже розглянута. Припустимо, що $K_l^{(n)} = \bar{M}_l^n \cdot A_l^{(n)}$ і $A_l^{(n)} = \begin{pmatrix} A_l^{(n-1)} & 0 \\ (-1)^l E & A_{l-1}^{(n-1)} \end{pmatrix}$ для всіх $l \leq t$.

$K_{t+1}^{(n)}$ є множиною розв'язків системи рівнянь $\bar{m}_t^{(n)} \cdot A_t^{(n)} = 0$ (тут $\bar{m}_t^{(n)} = (m_{12\dots t}, \dots, m_{n-t+1\dots n}) = (\bar{m}_t^{(n-1)}, \bar{m}_t^{[n]})$) або $(\bar{m}_t^{(n-1)}, \bar{m}_t^{[n]}) \cdot \begin{pmatrix} A_t^{(n-1)} & 0 \\ (-1)^t E & A_{t-1}^{(n-1)} \end{pmatrix} = 0$. Звідси отримуємо систему $\bar{m}_t^{(n-1)} A_t^{(n-1)} + \bar{m}_t^{[n]} (-1)^t E = 0, \bar{m}_t^{[n]} A_{t-1}^{(n-1)} = 0$.

За припущенням індукції $\bar{m}_t^{[n]} = \bar{m}_{t+1}^{[n]} A_t^{(n-1)}$. Тоді перша рівність системи набуває вигляду $\bar{m}_t^{(n-1)} A_t^{(n-1)} + \bar{m}_{t+1}^{[n]} A_t^{(n-1)} (-1)^t E = 0$ або $(\bar{m}_t^{(n-1)} + (-1)^t \bar{m}_{t+1}^{[n]}) A_t^{(n-1)} = 0$.

Позначимо $m_{i_1\dots i_t} + (-1)^t m_{i_1\dots i_t n} = \tilde{m}_{i_1\dots i_t} \in M_{i_1\dots i_t}, \bar{m}_t^{(n-1)} + (-1)^t \bar{m}_{t+1}^{[n]} = \tilde{m}_t^{(n-1)}$. Отримаємо рівність $\tilde{m}_t^{(n-1)} A_t^{(n-1)} = 0$.

За припущенням індукції $\tilde{m}_t^{(n-1)} = \bar{m}_{t+1}^{(n-1)} A_{t+1}^{(n-1)}$. Тоді $\bar{m}_t^{(n-1)} = \tilde{m}_t^{(n-1)} - (-1)^t \bar{m}_{t+1}^{[n]} = \bar{m}_{t+1}^{(n-1)} A_{t+1}^{(n-1)} + (-1)^{t+1} \bar{m}_{t+1}^{[n]}$.

Отже, $(\bar{m}_t^{(n-1)}, \bar{m}_t^{[n]}) = (\bar{m}_{t+1}^{(n-1)}, \bar{m}_{t+1}^{[n]}) \cdot \begin{pmatrix} A_{t+1}^{(n-1)} & 0 \\ (-1)^{t+1} E & A_t^{(n-1)} \end{pmatrix}$. Це означає, що $K_{t+1}^{(n)}$ виражається лише через $(M_{i_1} \cap \dots \cap M_{i_{t+1}})$. Дійсно, $K_{t+1}^{(n)} = \left\{ \bar{m}_t^{(n)} \mid \bar{m}_t^{(n)} A_t^{(n)} = 0 \right\}$.

Ми показали, що $\bar{m}_t^{(n)} = (\bar{m}_t^{(n-1)}, \bar{m}_t^{[n]})$ залежать від $\bar{m}_{t+1}^{(n)} = (\bar{m}_{t+1}^{(n-1)}, \bar{m}_{t+1}^{[n]})$, а саме $\bar{m}_t^{(n)} = \bar{m}_{t+1}^{(n)} A_{t+1}^{(n)}$, де $A_{t+1}^{(n)} = \begin{pmatrix} A_{t+1}^{(n-1)} & 0 \\ (-1)^{t+1} E & A_t^{(n-1)} \end{pmatrix}$.

За лемою 2 $K_{n-1}^{(n)} = \bar{M}_{n-1}^{(n)} \cdot A_{n-1}^{(n)}$. Тому існує епіморфізм $\xi: \bigoplus_{k=1}^n \left(\bigcap_{i \neq k} M_i \right) \rightarrow K_{n-1}^{(n)}$, що діє за правилом $\xi(\bar{m}_{n-1}^{(n)}) = \bar{m}_{n-1}^{(n)} A_{n-1}^{(n)}, (\bar{m}_{n-1}^{(n)} = (m_{12\dots n-1}, m_{12\dots n-2n}, \dots, m_{23\dots n}))$. $K_n = \ker \xi = \left\{ \bar{m}_{n-1}^{(n)} \in \bigoplus_{i_1 < \dots < i_{n-1}} M_{i_1\dots i_{n-1}} \mid \bar{m}_{n-1}^{(n)} - 1^{(n)} A_{n-1}^{(n)} = 0 \right\}$.

Позначимо $\bar{m}_{n-1}^{[n]} = (m_{12\dots n-2n}, m_{12\dots n-3n}, \dots, m_{23\dots n})$ (елементами $\bar{m}_{n-1}^{[n]}$ є $\bar{m}_{n-1}^{[n]} = m_{i_1\dots i_{n-2n}}$). Тоді рівність $\bar{m}_{n-1}^{(n)} A_{n-1}^{(n)} = 0$ набуває вигляду $(m_{12\dots n-1}, \bar{m}_{n-1}^{[n]}) \cdot \begin{pmatrix} A_{n-1}^{(n-1)} & 0 \\ (-1)^{n-1} E & A_{n-2}^{(n-1)} \end{pmatrix} = 0$ або $m_{12\dots n-1} A_{n-1}^{(n-1)} + \bar{m}_{n-1}^{[n]} \cdot (-1)^{n-1} E = 0, \bar{m}_{n-1}^{[n]} A_{n-2}^{(n-1)} = 0$.

За лемою 2 розв'язком рівняння $\bar{m}_{n-1}^{[n]} A_{n-2}^{(n-1)} = 0$ є $\bar{m}_{n-1}^{[n]} = \bar{m}_n^{[n]} A_{n-1}^{(n-1)}$, де $\bar{m}_n^{[n]} = m_{12\dots n}$. Маємо рівняння $m_{12\dots n-1} \cdot A_{n-1}^{(n-1)} + m_{12\dots n} \cdot A_{n-1}^{(n-1)} \cdot (-1)^{n-1} E = 0$ або $(m_{12\dots n-1} + (-1)^{n-1} m_{12\dots n}) A_{n-1}^{(n-1)} = 0$.

Оскільки $A_{n-1}^{(n-1)} = (a_{11}, a_{21}, \dots, a_{n-11})^T$, де $a_{i1} \in \{-1, 0, 1\}$, то $m_{12\dots n-1} + (-1)^{n-1} m_{12\dots n} = 0$ і $m_{12\dots n-1} = (-1)^n m_{12\dots n}$.

Отже, $\bar{m}_{n-1}^{(n)} = m_{12\dots n} \cdot \begin{pmatrix} (-1)^n \\ A_{n-1}^{(n-1)} \end{pmatrix}$. Тому $K_n = \ker \xi = M_n^{(n)} \cdot A_n^{(n)} = M_{12\dots n} \cdot A_n^{(n)}$, де $A_n^{(n)} = \begin{pmatrix} (-1)^n \\ A_{n-1}^{(n-1)} \end{pmatrix}$.

Очевидно, що $K_n \cong M_{12\dots n} = \bigcap_{i=1}^n M_i$. Таким чином, маємо короткі точні послідовності

$$0 \rightarrow K_2^{(n)} \rightarrow \bigoplus_{i=1}^n M_i \rightarrow \sum M_i \rightarrow 0, \quad 0 \rightarrow K_{m+1}^{(n)} \rightarrow \bigoplus_{i_1 < \dots < i_m} M_{i_1 \dots i_m} \rightarrow K_m^{(n)} \rightarrow 0, \quad 2 \leq m < n-1,$$

$$0 \rightarrow K_n^{(n)} \rightarrow \bigoplus_{k=1}^n (\bigcap_{i \neq k} M_i) \rightarrow K_{n-1}^{(n)} \rightarrow 0.$$

З комутативної діаграми

$$\begin{array}{ccccccc} 0 \rightarrow K_n^n \rightarrow \bigoplus M_{i_1 \dots i_{n-1}} & \longrightarrow & \dots & \longrightarrow & \bigoplus M_{i_1 i_2} & \longrightarrow & \bigoplus M_i \rightarrow \sum M_i \rightarrow 0 \\ \searrow & \nearrow & & \searrow & \nearrow & \searrow & \nearrow \\ K_{n-1}^{(n)} & \dots & & K_3^{(n)} & \dots & K_2^{(n)} & \\ \nearrow & \searrow & & \nearrow & \searrow & \nearrow & \searrow \\ 0 & 0 & \dots & 0 & 0 & 0 & 0 \end{array}$$

отримуємо точну послідовність $0 \rightarrow M_{i_1 \dots i_n} \rightarrow \bigoplus M_{i_1 \dots i_{n-1}} \rightarrow \bigoplus M_{i_1 \dots i_{n-2}} \rightarrow \dots \rightarrow \bigoplus M_{i_1 i_2} \rightarrow \bigoplus M_i \rightarrow \sum M_i \rightarrow 0$.

Теорему доведено.

Наслідок 2. Нехай Λ – черепичний порядок і $M_1, \dots, M_n$ – незвідні Λ -модулі. Тоді справедлива точна послідовність модулів та гомоморфізмів

$$\begin{aligned} 0 \rightarrow \bigcap_{i=1}^n M_i \rightarrow \bigoplus_{k=1}^n (\bigcap_{i \neq k} M_i) \xrightarrow{f_{n-1}} \dots \xrightarrow{f_{k+1}} \bigoplus_{i_1 < \dots < i_k} (M_{i_1} \cap M_{i_2} \cap \dots \cap M_{i_k}) \xrightarrow{f_k} \dots \\ \xrightarrow{f_3} \bigoplus_{i < j} (M_i \cap M_j) \xrightarrow{f_2} \bigoplus_{i=1}^n M_i \xrightarrow{f_1} \sum_{i=1}^n M_i \rightarrow 0. \end{aligned}$$

4. Висновки

У статті отримано узагальнення точної послідовності цілком розкладних модулів над черепичним порядком, наведеної в [4]. Показано, що для довільних підмодулів $M_1, \dots, M_n$ дистрибутивного модуля M справедлива точна послідовність модулів і гомоморфізмів

$$\begin{aligned} 0 \rightarrow \bigcap_{i=1}^n M_i \rightarrow \bigoplus_{k=1}^n (\bigcap_{i \neq k} M_i) \xrightarrow{f_{n-1}} \dots \xrightarrow{f_{k+1}} \bigoplus_{i_1 < \dots < i_k} (M_{i_1} \cap M_{i_2} \cap \dots \cap M_{i_k}) \xrightarrow{f_k} \dots \\ \xrightarrow{f_3} \bigoplus_{i < j} (M_i \cap M_j) \xrightarrow{f_2} \bigoplus_{i=1}^n M_i \xrightarrow{f_1} \sum_{i=1}^n M_i \rightarrow 0. \end{aligned}$$

1. Fujita H., Sakai Y. Frobenius full matrix algebras and Gorenstein tiled orders // Comm. Algebra. – 2006. – Vol. 34. – P. 1181–1203. 2. Hazewinkel M., Gubaren N., Kirichenko V.V. Algebras, Rings and Modules : In 2 vol. – Kluwer Acad. Publish., 2004. – Vol.1. 3. Hazewinkel M., Gubaren N., Kirichenko V.V. Algebras, Rings and Modules : In 2 vol. – Kluwer Acad. Publish., 2004. – Vol.2. 4. Jansen W., Odenthal C. A tiled order having large global dimension // Journal of Algebra. – 1997. – №192. – P. 572–591. 5. Zhuravlev V., Zhuravlev D. Tiled Orders of width 3 // Algebra and Discrete Math. – 2009. – Vol.1, №1. – С. 111–123.

Надійшла до редакції 31.10.11

УДК 519.856

М. Андросенко, канд. фіз-мат. наук

МІНІМІЗАЦІЯ ФУНКЦІОНАЛУ З НЕВІДОМОЮ ФУНКЦІЄЮ РОЗПОДІЛУ ВИПАДКОВОЇ ВЕЛИЧИНІ

Досліджується задача мінімізації функціоналу, що залежить від невідомої функції розподілу випадкової величини. Доведено твердження про неперервну залежність точки мінімуму функціоналу від функції розподілу.

Minimization problem of functional depending on unknown distribution function of random variable is studied. Theorem on continuous dependence of minimum point on distribution function is proved.

Вступ

При вивченні економічних систем природним чином виникає задача мінімізації функціоналу, що залежить від функції розподілу деякої випадкової величини. У статті доведено теореми про неперервну залежність точки мінімуму функціоналу від функції розподілу.